

Ծ Ի Ա Ծ Ա Ն

Հ Ա Ձ Ա Ր Ա Մ Ե Ա Կ Ռ Ո Ւ Ս Ա Ս Տ Ա Ն Ա Շ Խ Ա Ր Հ Ի .

Ռուսաստանի համար նշանաւոր տարի է 1862-ը, վասն զի Ռուսիոյ հազար տարեկան կենդանութեանը յօքելեանն է, եւ օգոստոսի 26-ին ասոր համաշխարհական հանգէսը պիտի կատարուի Նովկորոտ քաղաքին մէջ: Եւ թէպէտ ամենայն պատմագրաց կարծիքը համաձայն չէ թէ Ռուսաստանի թագաւորութեան սկիզբը ճիշդ-որ տարին եղած է, բայց ընդհանրապէս կկարծուի թէ անոր հիմնադիրը Բիւրիք եկած է Նովկորոտ՝ Քրիստոսի 862 թուականին. որով մինչեւ այս տարին 1000 տարի անցած կլինի:

Այս հազարամեկին յիշատակ՝ որոշուած է որ փառաւոր արձան մը կանգնուի Նովկորոտ քաղաքին մեծ հրապարակին մէջ: Տէրութիւնը 1857-ին մրցանք (քօնքուռ) մը բացաւ, ամենէն լաւ առաջարկութիւնն ընողին վարձ խոստանալով 4000 ռուպլի, եւ երկրորդին 1000: Եղած առաջարկութիւններուն թիւը եղաւ 55 հատ, եւ անոնց մէջէն Կայսերական Գեղարուեստից ձեմարանին ընտրութեամբը առաջին մրցանակն առաւ Միֆեշին ճարտարապետը: Իսկ արձանին շինողն է զինուորական ճարտարապետ Եւրիկով զօրապետը:

Արձանին վերի կտորը պղնձէ պիտի լինի, վարինը կրանիթ քարէ. վերի կտորին վրայ պիտի ձեւանան եօթը խումբ՝ 19 մարդով, եւ Պետութիւնը. իսկ վարի կտորին վրայ, որ վերինին պատուանդանն է, զանազան բարձրաքանդակներ պիտի շինուին: Բոլոր արձանին բարձրութիւնը պիտի լինի 21 կանգունէն քիչ մը աւելի, եւ վրայի 19 անդրիններուն մեծութիւնը հինգ հինգ կանգունի չափ: Ծախքը որոշուած է 480 հազար ռուպլի. այս գումարին 150 հազարէն աւելին հաւաքուեցաւ կամաւոր տուրքերով, մնացածը տէրութեան գանձէն պիտի տրուի:

Արձանին վրայի անդրիններն ու բարձրաքանդակները այնպէս ընտրուած են որ Ռուսաց ազգին եւ աշխարհին պարծանք բերող ամենայն երեւելի մարդկանց գլխաւորները վրան կերեւին, եւ բոլոր արձանը յիշաւի

կրնայ համարուիլ համառօտութիւն մը փառաց Ռուսիոյ, թէպէտ եւ ոմանք կարծիք կրնեն թէ այս կամ այն հռչակաւոր անձը աւելի արժանաւորութիւն ունէր անոր վրայ երեւելու քան թէ միւսը, ոմանք ալ թէ այս կամ այն անձն ալ անպատճառ պէտք էր աւելցընել՝ եւ ոչ թէ դուրս ձգել, եւ այլն:

Մեք այս խնդիրներն ու քննութիւնները Ռուսաց ազգային պատմագիրներուն թողումք, ու այս տեղ դնեմք միայն արձանին վրայի խումբ խումբ շարուած երեւելի մարդիկներուն անունները:

Ա. Արձանին վերի ծայրը երկու անդրի միայն կայ, որոց մէկն է հրեշտակապետ մը՝ ձեռքը խաչով, եւ միւսը՝ Ռուսիոյ քրիստոնէական հաւատքը՝ իբրեւ հիմնական հաստատութիւն Ռուսաց ազգին բարոյական յառաջադիմութեանը:

Բ. Մնացած վեց խումբերը ահագին գունատի մը չորս բոլորը շարուած են. գունտը Ռուսաստանի Պետութեան կամ աշխարհին նշան, իսկ անդրինները Ռուսիոյ վեց գլխաւոր թուականները կձեւացընեն. այսինքն ա) Բիւրիք՝ հիմնադիր թագաւորութեան Ռուսաց (862). — բ) Վլատիմիր՝ առաջին քրիստոնեայ թագաւոր Ռուսիոյ (988). — գ) Տմիթրի Տոնսքոյ՝ ազատիչ Ռուսիոյ իլծոյ Թաթարաց (1580). — դ) Իւան Գ. հիմնադիր միապետական թագաւորութեան Ռուսաց (1462). — ե) Միքայէլ Ֆէօտորովիչ՝ նորոգող միապետութեան՝ ամբարձմամբ իգահ տոհմին Ռուսաց (1613). եւ զ) Մեծն Պետրոս՝ նորակերտող Ռուսիոյ եւ հիմնադիր ինքնակալութեան Ռուսաց (1721):

Գ. Արձանին պատուանդանը ձեւացընող կտորը բարձրաքանդակներով զարդարուած է, եւ վրան գեղեցիկ կերպով փորագրուած են Ռուսաստանի երեւելի աշխարհաշէն կամ մեծանուն մարդիկը եւ քանի մը կանայք՝ ընդ ամէնը 107 հոգի, եկեղեցականք, տէրութեան մարդիկ, զինուորականք, մատենագիրք եւ արուեստագէտք: